

doi:10.15199/48.2023.07.51

Patron Roku 2023 polskich elektrotechników prof. Tadeusz Malarski (1883-1952)

Streszczenie. Artykuł przedstawia sylwetkę Patrona Roku 2023 polskich elektrotechników prof. Tadeusza Malarskiego, fizyka, radiotechnika, pioniera radiotechniki w Polsce wykładowcy Politechniki Lwowskiej i Śląskiej. Miał wielkie zasługi w organizacji laboratoriów, wykładów i kierunków radiotechnicznych i teletechnicznych na tych uczelniach. Naukowo zajmował się fizyką, zwłaszcza koloidami oraz radiotechniką. W trakcie wojny z bolszewikami służył w Wojsku Polskim, dowodząc jednostkami radiotelegraficznymi.

Abstract. The article presents the profile of Patron of the Year 2023 of Polish electrotechnicians Prof. Tadeusz Malarski, physicist, radio technician, pioneer of radio engineering in Poland, lecturer at the Lviv and Silesian Polytechnics. He had great contributions to the organization of laboratories, lectures and courses in radio and telecommunications engineering at these universities. Scientifically, he was involved in physics, especially colloids, and radio engineering. During the war with the Bolsheviks, he served in the Polish Army, commanding radiotelegraph units. (SEP Patron of the Year 2023 Professor Tadeusz Malarski (1883-1952).

Słowa kluczowe: Tadeusz Malarski, Politechnika Lwowska, Politechnika Śląska, radiotechnika.

Keywords: Tadeusz Malarski, Lviv Polytechnic, Silesian University of Technology, radio engineering.

1. Fenomen Lwowa

Lwowska uczelnia techniczna powstała, jeszcze w połowie XIX wieku, a więc na długo przed I wojną światową. Przez prawie 44 lata (od ok. 1871 r. do 1915 r.) była jedyną uczelnią techniczną z polskim językiem wykładowym. Początkowo od 1844 r. była to niemieckojęzyczna Akademia Techniczna, w której dzięki uzyskanej autonomii i samorządności Galicji, w 1870 r.¹ formalnie rozpoczęto wprowadzać polski język wykładowy. W 1877 r. przekształcono ją w pełnowartościową czterowydziałową Szkołę Politechniczną. W 1890 r. powołano tam pierwszą polską katedrę elektrotechniki, którą w 1891 r. objął prof. Roman Dzieślewski. Dopiero w 1915 r.² jego wychowanek Kazimierz Drewnowski rozpoczął organizować kierunek elektrotechnika na nowopowstałej Politechnice Warszawskiej. Wszystko to pokazuje szczególną, pionierską rolę Lwowa w historii polskiej elektrotechniki.

Fot. 1. Gmach główny Politechniki Lwowskiej na pocztówce z 1911 roku (źródło: Polona)

Powstaje jednak pytanie, czemu z autonomii i możliwości samodzielnego rządzenia bardziej skorzystał

Lwów niż Kraków, z większymi przecież tradycjami stołecznymi, położony w lepiej rozwiniętej zachodniej części Galicji i bliżej Wiednia?

Jerzy Hickiewicz ma taką hipotezę: Kraków był miastem mniej zróżnicowanym narodowościowo i wyznaniowo, raczej konserwatywnym, z tradycyjną, ustaloną hierarchią społeczną, natomiast Lwów był miastem wielonarodowościowym i wielowyznaniowym, co powodowało naturalną konkurencję wśród zamieszkujących w nim i wokół Lwowa narodowości, a szczególnie mocno konkurujących społeczności polskiej i ukraińskiej, co z kolei sprzyjało nowym pomysłom i inicjatywom. Autonomia Galicji, samorządność i aktywność Lwowa były też przyczyną, iż przed I wojną światową Lwów przyciągał uzdolnionych Polaków z wszystkich zaborów, bo tu mieli oni większą możliwość do samodzielnego tworzenia, jak również przykładowo do rozwijania nowej dziedziny, jaką była wówczas elektrotechnika, niż w pozostałych zaborach zarządzanych centralnie. Tam każda nowa inicjatywa wymagała odgórnej akceptacji władz, a jeśli miała wyraźny narodowy, polski charakter była mocno ograniczana. Jednocześnie Lwów, dzięki autonomii, stał się też miejscem, gdzie mogła rodzić się ukraińska świadomość narodowa. Tu powstawała też ukraińska myśl elektrotechniczna.

Tak było też zapewne we wielu innych dziedzinach nauki, kultury i sztuki. Wielonarodowa i wielowyznaniowa struktura Lwowa, otwartość na nowości, rodziły przeróżne inicjatywy i były motorem jego rozwoju, choć niestety jednocześnie było to też źródłem wielu, niekiedy nawet bardzo groźnych i tragicznych, konfliktów.

Jaką siłę przyciągania stanowił Lwów można pokazać na obsadzie katedr powstałego w 1911 r. Oddziału Elektrotechnicznego Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Z pośród kolejnych kierowników katedr tego oddziału aż trzech urodziło się w zaborze rosyjskim, jeden w pruskim, a tylko dwóch w zaborze austriackim, lecz nie we Lwowie tylko w Tarnowie i Krakowie. Prof. Tadeusz Malarski, którego Katedra Fizyki formalnie znajdowała się na Wydziale Rolniczo-Lasowym uczelni, ale obsługiwała Oddział Elektrotechniczny w zakresie radiotechniki i teletechniki. Jest również dobitnym przykładem ukazującym fenomen Lwowa.

Tadeusz Malarski urodził się w podkrakowskiej wsi. Inwalidztwo ojca i bieda spowodowały, że rodzina

¹ *Politechnika Lwowska 1844 – 1945*, praca zbiorowa, przew. kom. red. R. Szewalski, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1993, s. 18. Dekret cesarski z 4 X 1870 r. wprowadzający polski język wykładowy

² *Polacy zasłużeni dla elektryki*, pr. zbiorowa pod red. J. Hickiewicza, PTETiS Warszawa-Gliwice-Opole 2009, s.152.

przeniosła się do Krakowa, gdzie matce łatwiej było znaleźć pracę. W Krakowie, wspomagając się zarobkami za udzielane korepetycje, udało się mu ukończyć szkołę średnią. Okazywał zainteresowanie fizyką i matematyką. Ale studiów nie podjął na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, lecz w lwowskiej Szkole Politechnicznej, choć podejmując studia we Lwowie, a nie pozostając w Krakowie było oczywiste, że do kosztów takich studiów dojdą jeszcze nie małe opłaty za mieszkanie. We Lwowie też podjął później trzyletnie studia matematyczno-fizyczne na tamtejszym uniwersytecie.

2. Pochodzenie, początki nauki, Kraków

Tadeusz Malarski urodził się 23 IX 1883 r. w Dalewicach pow. Miechów jako syn Stanisława, pracownika gospodarczego w rolnictwie i Emilii z Klimków³. Miał, młodszego o 4 lata brata Henryka, który później został naukowcem-zootechnikiem i pracował w Państwowym Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Jego ojciec utracił w młodym wieku wzrok wskutek nieudanej operacji i został na całe życie kaleką, pozostając na utrzymaniu rodziny. Matka przeniosła się do Krakowa, pracując na utrzymanie 2 synów, którzy pomagali utrzymywać dom, dając korepetycje. Tadeusz Malarski, jak pisze w swoim własnoręcznie napisanym życiorysie, pracował na swoje utrzymanie od 14 roku życia, a studia ukończył o własnych siłach⁴. Do szkoły powszechnej i gimnazjum uczęszczał w Krakowie.

Fot. 2. Tadeusz Malarski w okresie międzywojennym (źródło: portal Szukaj w Archiwach)

3. Okres lwowski

Bezpośrednio po maturze w I Szkole Realnej rozpoczął w 1902 r. studia na Wydziale Budowy Maszyn Szkoły Politechnicznej we Lwowie. Dyplom inżyniera mechanika uzyskał w 1907 r.⁵. Jego zainteresowania matematyką i fizyką zwróciły na siebie uwagę profesora fizyki Politechniki Lwowskiej dr. Tadeusza Godlewskiego, który zaproponował mu u siebie asystenturę. Nominację na asystenta otrzymał

³ Archiwum Politechniki Śląskiej (dalej APŚL), Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1950 (maszynopis), s. 7-9; APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1951 (maszynopis), s. 35-36.

⁴ Tamże.

⁵ APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Odpis Świadectwa drugiego egzaminu państwowego, s.73.

jeszcze w trakcie studiów w 1906 r.⁶. W Katedrze Fizyki prof. Tadeusza Godlewskiego pracował do 1927 r. kolejno jako asystent, adiunkt, wykładowca i zastępca kierownika katedry, bo po śmierci prof. Godlewskiego w 1921 r., w jego zastępstwie prowadził tę katedrę dla Wydziałów Mechanicznego i Chemicznego, a później także dla Rolniczo-Lasowego.

W pierwszych latach asystentury odbył 3-letnie studia matematyczno-fizyczne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, słuchając wykładów matematyki u prof. Józefa Puzyny i fizyki teoretycznej u prof. Mariana Smoluchowskiego. Wiele czasu poświęcił wtedy studiom termodynamiki, teorii kinetycznej gazów fizyki molekularnej oraz teorii fal elektromagnetycznych Maxwella-Hertza, stanowiącej podstawę rozwijającej się w tym czasie radiotechniki. Jednocześnie od 1913 do 1927 r. pracował w Państwowej Szkole Przemysłowej we Lwowie jako nauczyciel fizyki, mechaniki i podstaw elektrotechniki⁷.

Od I XI 1918 do 30 III 1921 służył w Wojsku Polskim. Brał udział w obronie Lwowa jako dowódca stacji radiotelegraficznej, a następnie dowódca kompanii radiotelegraficznej VI Armii i w końcu szef takiej służby VI Armii⁸. W 1921 r. był odznaczony Krzyżem Walecznych. Był wyróżniony najwyższymi pochwałami generałów Józefa Hallera i Tadeusza Rozwadowskiego za dowództwo radiotelegrafią VI Armii⁹.

Fot. 3. Tadeusz Malarski w mundurze wojskowym (źródło: strona internetowa Radioelektronicy polscy, https://sp2put.pl/radioelektronicy/malarski_t.htm [dostęp 10.11.2022])

W 1920 r. uzyskał stopień doktora nauk technicznych na podstawie rozprawy O wpływie filtrowania na hydrososole¹⁰.

⁶ APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Przebieg pracy zawodowej, s. 13.

⁷ APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1950 (maszynopis), s. 7-9; APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1951 (maszynopis), s. 35-36.

⁸ Politechnika Lwowska 1844 – 1945, praca zbiorowa, przew. kom. red. R. Szewalski, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1993, s. 442. Tadeusz Malarski w swoich dokumentach nie ujawnił tej informacji, a nawet zaprzecza jakoby służył wtedy w wojsku. W ankiecie personalnej, w punkcie dotyczącym stosunku do służby wojskowej, tak pisze: „W wojsku nie służyłem. Od 9 XI 1918 do marca 1921 byłem zajęty jako fizyk i inż. w radiotelegrafii pracując równocześnie jako adiunkt fizyki w Politechnice we Lwowie; żadnego stopnia wojskowego nie posiadam”. Zob. APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Ankieta Personalna z 1950 r. s.88-91.

⁹ Politechnika Lwowska 1844 – 1945, s. 442.

¹⁰ APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Odpis z dyplomu doktora nauk technicznych, s. 10.

W 1925 r. habilitował się z fizyki doświadczalnej na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej. Wykład habilitacyjny miał na temat: O zasadzie nieosiągalności absolutnego zera¹¹. W r. 1920/21 i 1922/23 wykładał fizykę na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej. Od 1923 r. wykładał radiotechnikę¹² i organizował laboratoria radiotechniczne na Oddziale Elektrotechnicznym Wydziału Mechanicznego Politechniki Lwowskiej. Jednym z asystentów współpracujących przy organizacji i prowadzeniu tych laboratoriów był Andrzej Jellonek¹³, późniejszy profesor w Politechnice Wrocławskiej. W 1924 r. poszerzył wykład o lampy katodowe, a w 1928 r. o pomiary radiotechniczne. W 1927 r. otrzymał nominację na prof. nadzwyczajnego fizyki¹⁴ na Wydziale Rolniczo-Lasowym Politechniki Lwowskiej, a w 1936 r. - na prof. zwyczajnego¹⁵. W 1927 r. został też kierownikiem Katedry Fizyki na Wydziale Rolniczo-Lasowym. Funkcję tę pełnił do wybuchu wojny.

W roku akademickim 1929/30 pełnił też funkcję zastępcy kierownika Katedry Teorii Maszyn Ciepłych oraz prowadził wykłady z termodynamiki na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej. Współpracował wówczas z adiunktem Stanisławem Ochęduszką, późniejszym profesorem Politechniki Śląskiej, który prowadził i opiekował się laboratoriami katedry. W 1930 r. chorował i jak pisze w swoim życiorysie, przeszedł dwie ciężkie operacje¹⁶.

Fot. 4. Fragment laboratorium radiotechnicznego Politechniki Lwowskiej (źródło: Album Politechnika Lwowska 1929 rok, ze zbiorów Biblioteki Naukowej Narodowego Uniwersytetu „Politechnika Lwowska”)

¹¹ Archiwum prywatne Jerzego Hickiewicza, Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1949 r. (maszynopis podpisany przez prof. T. Malarskiego), s. 3.

¹² *Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1923/24*, Lwów 1923, s. 78.

¹³ K. Klukiewicz, Andrzej Jellonek (1907-1998) (w:) *Polacy zasłużeni dla elektryki*, pr. zbiorowa pod red. J. Hickiewicza PTETiS Warszawa-Gliwice-Opole 2009, s. 400.

¹⁴ APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Odpis z Dyplomu nadania tytułu profesora nadzwyczajnego w Politechnice Lwowskiej, s. 46; *Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1927-28*, Lwów 1927, s. 205.

¹⁵ APŚL, Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Odpis z Dyplomu nadania tytułu profesora zwyczajnego w Politechnice Lwowskiej s. 27; *Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1936-37*, Lwów 1936, s. 209.

¹⁶ Archiwum prywatne Jerzego Hickiewicza, Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1949 (maszynopis podpisany przez prof. T. Malarskiego), s. 2.

Na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej od 1911 r. istniał Oddział Elektrotechniczny. Skutkiem prac i zabiegów Tadeusza Malarskiego było powstanie w roku akademickim 1937/38¹⁷ Grupy Tele- i Radiotechnicznej podzielonej na dwie oddzielne sekcje: Teletechniczną i Radiotechniczną. Na sekcji Radiotechnicznej prowadzili wykłady m. in. Z. Klemensiewicz (elektronika stosowana) i J. Nikliborc (technika próżni), a na sekcji teletechnicznej Ł. Dorosz (urządzenia teletechniczne). Ówczesni absolwenci tej grupy, między innymi Wiesław Barwicz, Andrzej Jellonek, Tadeusz Zagajewski, odegrali później istotną rolę w rozwoju polskiej nauki i przemysłu.

Prof. Malarski po pierwszej wojnie światowej organizował we Lwowie kursy radiotelegraficzne i radiotelefoniczne o różnych poziomach. Był współorganizatorem powstałej w 1930 r., jednej z najsprawniej działających w Polsce przed drugą wojną światową, radiostacji lwowskiej¹⁸. Intensywnie popularyzował, nową wówczas dziedzinę wiedzy, radiotechnikę publikując artykuły popularno-naukowe oraz wygłaszając odczyty w cyklu „Szkice z historii radiotechniki”, emitowane przez lwowską radiostację. Prezes lwowskiego koła Stowarzyszenia Radiotechników Polskich i Lwowskiego Klubu Krótkofalowców¹⁹.

Fot. 5. Tadeusz Malarski w okresie międzywojennym (źródło: portal Szukaj w Archiwach)

Działalność naukowa profesora Malarskiego obejmowała głównie dwie dziedziny: fizykę koloidów i radiotechnikę. Pracami w dziedzinie koloidów zainteresował go jego mistrz prof. Marian Smoluchowski, jeszcze w czasie kiedy rozpoczynał pracę jako asystent. W swoich badaniach analizował zjawiska występujące podczas filtracji hydrozoli. Uzyskane wyniki stanowiły podstawę do nadania mu stopnia doktora, a następnie do uzyskania habilitacji. Były cytowane przez Herberta Freundlicha w „Kapillarchemie” oraz przez innych specjalistów w tej dziedzinie²⁰. Innym osiągnięciem T. Malarskiego było wprowadzenie ulepszeń do aparatury Christensena i innych aparatów pomiarowych dzięki czemu stało się możliwe badanie zjawiska

¹⁷ *Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1938/39*, Lwów 1938, s. 222.

¹⁸ M. Konopacki, *Profesor Tadeusz Malarski 1883-1952* (w:) „Zesz. Nauk. Pol. Śl.”, Matematyka – Fizyka, Gliwice 1963, z. 2, nr 74, s. 5.

¹⁹ *Lwowskie początki* (w:) *Instytut Elektroniki Politechniki Śląskiej* [online], <http://iele.polsl.pl/ie/node/37>, Webmastered by Piotr Kłosowski [dostęp: 2015.03.04].

²⁰ Autor nieznan, *Charakterystyka działalności naukowej i pedagogicznej profesora Dra Tadeusza Malarskiego*, (maszynopis), s. 3.

elektryzacji kropeł rozpylanych wodnych roztworów elektrolitów. Prace, które zapoczątkował profesor Malarski, kontynuowane były przez jego współpracowników, późniejszych profesorów Politechniki Śląskiej Kazimierza Gostkowskiego i Zdzisława Sokalskiego. Niektóre jego prace, szczególnie z hydrotechniki, w których doszedł do oryginalnych wyników nie chciał opublikować²¹.

Z innych problemów, nad którymi pracował z wielką pasją, należy wymienić zagadnienie jednostek fizykalnych. Problematyka ta była wówczas bardzo aktualna ponieważ stosowano wtedy wiele różnych układów jednostek, nie było normalizacji. W pracach naukowych i podręcznikach posługiwano się różnymi układami jednostek, co utrudniało korzystanie z tych prac. Znane były też Jego publiczne dyskusje na ten temat z prof. Stanisławem Fryzem, również pasjonującym się tą tematyką. Dyskusje te kontynuowane były później w Politechnice Śląskiej²².

Za „zasługi na polu pracy społecznej”²³ (cytat z dyplomu nadania odznaczenia) został dnia 10 listopada 1938 r. odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Fot. 6. Tadeusz Malarski w okresie powojennym (źródło: strona internetowa Radioelektronicy polscy, https://sp2put.pl/radioelektronicy/malarski_t.htm [dostęp 10.11.2022])

W czasie okupacji sowieckiej od 1939 r. kierował zespołową Katedrą Fizyki we Lwowskim Politechnicznym Instytucie (LPI). Po wkroczeniu w 1941 r. Niemców do Lwowa, początkowo uczył fizyki w rzemieślniczej szkole zawodowej, a po otwarciu Staatliche Fachkurse, w miejsce politechniki, objął tam Katedrę Fizyki. Po powrotnym zajęciu Lwowa, w sierpniu 1944 r. przez Sowieców, wrócił na poprzednie stanowisko kierownika Katedry Fizyki w LPI,

²¹ M. Konopacki, *Profesor Tadeusz Malarski 1883-1952* (w:) „Zesz. Nauk. Pol. Śl.”, Matematyka – Fizyka, Gliwice 1963, z. 2, nr 74, s. 5.

²² *Wspomnienia J. Hickiewicza*, studenta prof. T. Malarskiego od 1949 r. (niepublikowane).

²³ APŚL, *Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Odpis odznaczenia Orderem Odrodzenia Polski*, s. 34.

które zajmował do chwili wyjazdu do Gliwic²⁴ z końcem października 1945 r.

4. Okres gliwicki

W Gliwicach pracował od pierwszych dni listopada 1945 r. jako kierownik Katedry Fizyki na Wydziale Elektrycznym Politechniki Śląskiej. Katedrę tę przy współpracy adiunktów (M. Konopackiego, J. Ruczajewskiego) i asystentów organizował od podstaw, bo jak pisze w swoim życiorysie „w Gliwicach dosłownie nic nie było”²⁵. W dniu 15 listopada 1946 r.²⁶ został mianowany profesorem zwyczajnym fizyki w Politechnice Śląskiej. Jednocześnie zorganizował i opiekował się Katedrą Radiotechniki, aż do 1947 r., kiedy kierownictwo jej przekazał prof. Tadeuszowi Zagajewskiemu.

Podobnie jak we Lwowie prof. Malarski zajął się organizowaniem Studium Telekomunikacyjnego przy Wydziale Elektrycznym Politechniki Śląskiej. Pozyskał poparcie ówczesnego dyrektora Okręgowej Dyrekcji Poczty i Telegrafów Jerzego Siwińskiego (późniejszego profesora Politechniki Śląskiej). Przy współpracy z Tadeuszem Zagajewskim i dojeżdżającym z Gdańska prof. Łukaszem Doroszem oraz współpracownikami Józefem Szpileckim (późniejszym docentem Politechniki Śląskiej), Czesławą Kolmerową i Zdzisławem Trybalskim (również późniejszym profesorem Politechniki Śląskiej), dzięki ogromnemu zapałowi udało się w stosunkowo krótkim czasie zorganizować laboratoria radiotechniczne i teletechniczne.

Fot. 7. Gmach Wydziału Elektrycznego Politechniki Śląskiej (źródło: strona internetowa Katedry Elektroniki, Elektrotechniki i Mikroelektroniki Politechniki Śląskiej, <https://www.polsl.pl/rau11/historia-katedry/historia/katedra-radiotechniki/> [dostęp 10.11.2022])

Prof. Malarski zajął się też zorganizowaniem przy Katedrze Fizyki wydzielonego Zakładu Optyki i Mechaniki Precyzyjnej, którego był pierwszym kierownikiem. Po pozyskaniu wybitnego fachowca Edmunda Romera (późniejszego profesora Politechniki Śląskiej) ZOIMP od 1

²⁴ Tadeusz Malarski będąc jeszcze we Lwowie dostał list od prof. Władysława Kuczewskiego (organizatora Politechniki Śląskiej), z prośbą i zachętą by objął on katedrę fizyki na Wydziale Mechanicznym. Przedstawia on w nim warunki pracy, mieszkaniowe itp. Zob. APŚL, *Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego*, List do Prof. Dr. Tadeusza Malarskiego s. 5-6.

²⁵ Archiwum prywatne Jerzego Hickiewicza, *Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1949* (maszynopis podpisany przez prof. T. Malarskiego), s. 3.

²⁶ APŚL, *Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Odpis z Dekretu nadania tytułu profesora zwyczajnego w Politechnice Śląskiej*, s. 61.

stycznia 1949 r.²⁷ stał się placówką budowy nowych urządzeń pomiarowych dla wielu uczelni i przemysłu

Prof. Tadeusz Malarski był członkiem i przewodniczącym różnych instytucji radiotechnicznych, w szczególności członkiem Rady Naukowej Instytutu Radiotechnicznego w Warszawie. Z inicjatywy prof. Malarskiego powstał w Gliwicach w 1948 r. Gliwicki Oddział Towarzystwa Fizycznego. Od 1948 r. był jego przewodniczącym. Czynnym członkiem Śląsko-Dąbrowskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Katowicach.

Oprócz pracy w Politechnice Śląskiej prof. Malarski dojeżdżał do Krakowa, gdzie od 1945 r. na Wydziale Komunikacyjnym, pełnił funkcję zastępcy kierownika Katedry Fizyki dla wydziałów politechnicznych Akademii Górniczo-Hutniczej²⁸. Tam też od początku organizował katedrę i laboratoria.

Zmarł w wieku 69 lat we śnie, po dniu normalnej pracy w Krakowie w dniu 8 marca 1952 r. Pochowany został na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Pozostawił żonę Felicję (z domu Zajączkowska, ślub był w 1909 r.) i córki – Barbarę (urodzona w 1916 r., zmarła w 2003 r., po mężu Krupińska), lekarza oraz Marię (urodzona w 1924 r., po mężu Świerzawska), absolwentkę Uniwersytetu Wrocławskiego, która pracowała w Klubie Międzynarodowej Książki i Prasy w Gliwicach.

Fot. 8. Tablica pamiątkowa Tadeusza Malarskiego umieszczona obok audytorium im. Tadeusza Malarskiego w Politechnice Śląskiej (źródło: zbiory prywatne Jerzego Hickiewicza)

²⁷ Archiwum prywatne Jerzego Hickiewicza, *Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1949* (maszynopis podpisany przez prof. T. Malarskiego), s. 4.

²⁸ APŚL, *Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Własnoręczny życiorys prof. T. Malarskiego z 1951*, s. 35-36 ; APŚL, *Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego, Zgoda Rektora Politechniki Śląskiej na wykonywanie zajęcia pobocznego w charakterze zastępcy profesora dr Malarskiemu na Wydziale Komunikacyjnym wydziałów Politechnicznych Akademii Hutniczo-Górniczej w Krakowie*, s. 88.

5. Podsumowanie

Adiunkt Marcin Konopacki, wieloletni współpracownik profesora Malarskiego we wspomnieniu 10-lecia śmierci Profesora tak napisał: „W naszych umysłach pozostawił po sobie pamięć człowieka mrówczej pracy i niezwykle sumienności w wykonywaniu obowiązków, a w serca nasze wrył się obraz ducha o wielkiej prawości charakteru”²⁹.

Profesor Tadeusz Malarski był jednym z najwybitniejszych założycieli, organizatorów i profesorów Wydziału Elektrycznego Politechniki Śląskiej.

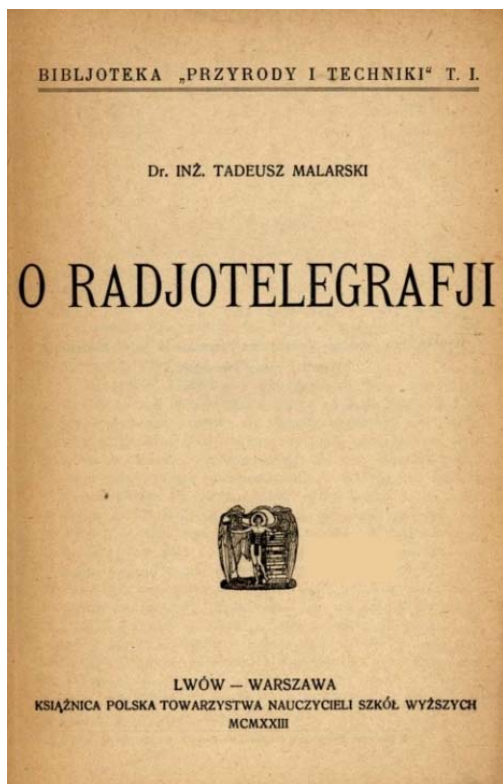
Zasługi Profesora uczciła Politechnika Śląska w dniu 7 czerwca 1952 r. na uroczystej akademii połączonej z posiedzeniem senatu oraz wmurowaniem tablicy pamiątkowej, obok audytorium nazwanego imieniem Profesora.

Wykaz publikacji

- [1] On the influence of filtration on hydrosols, (w:) *Bulletin de l'Academie des Sciences de Cracovie*, 1918, stron 14.
- [2] Über den Einfluss des Filtrierens auf Hydrosols, (w:) *Kolloid Zeitschrift*, t. 23, 1918, stron 9.
- [3] O wpływie filtrowania na hydrosols (w:) *Rozprawy Wydz. matem. Przyn. Akademii Umiejętności w Krakowie*, Ser. A. tom. LVIII, rok 1919, stron 24.
- [4] O radiotelegrafii, (w:) *Czasopismo Techniczne*, 1921.
- [5] Zarys rozwoju radiotelegrafii (w:) *Przyroda i Technika*, Lwów, rocznik I 1922 r. Oraz wydany w wersji skróconej w: O radiotelegrafii, (w:) *Bibl. Przyn. i Techn.* I, 1923, stron 68.
- [6] Prądy termoelektronowe (lampy katodowe), (w:) *Bibl. Przyn. i Techn.* I, 1924.
- [7] Prądy termoelektronowe (lampy katodowe), Książnica Polska, Lwów-Warszawa 1924, stron 84.
- [8] Ze studiów nad filtrowaniem hydrosoli, (w:) *Sprawozdania i prace Polskiego Towarzystwa Fizycznego*, 1926, stron 28 (Praca habilitacyjna).
- [9] Artykuł o laboratorium radiotechnicznym w Politechnice Lwowskiej (Wyższe studia radiotechniczne w Polsce) (w:) *Przegląd Radiotechniczny*, 1926.
- [10] W dziesiątą rocznicę zgonu Mariana Smoluchowskiego, (w:) *Kosmos B*, 3, 1927, stron 43.
- [11] Kinetyczne wyprowadzenie pierwszego wzoru Richardsona na prąd emisji elektronowej, (w:) *Przegląd Radiotechniczny*, 1927, stron 6.
- [12] O nowszych badaniach nad emisją elektronów przez ciała ogrzane do wysokich temperatur, (w:) *Przegląd Radiotechniczny*, 1927, stron 6.
- [13] O naboju elektrycznym koloidalnej cząstki i o niektórych własnościach z nim związanych (w:) *Kosmos B*, tom LIII, 1928, stron 28.
- [14] Rozwój radiotechniki w Polsce w latach 1918 – 1928, (w:) *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej*, wyd. Kuriera Ilustrowanego w Krakowie, Kraków 1928.
- [15] Z fizyki koloidów, (w:) *Kosmos LIII*, 1928.
- [16] Oscylografy katodowe, (w:) *Przegląd Elektrotechniczny*, 1929.
- [17] W stulecie urodzin Jamesa Clarka Maxwella, (w:) *Czasopismo Techniczne*, Lwów, 1931, stron 14.
- [18] Marian Smoluchowski. W 15 rocznicę zgonu (w:) *Mathesis Polska VIII*, 118, 1932.
- [19] Über den Einfluss der Elektrolyte auf die Elektrisierung des durch ein Kapillarrohr gepressten Wassers, współautor Gostkowski K., *Acta Physika Polonica* 1, 465, 1932.
- [20] Über den Zusammenhang zwischen dem elektrokinetischen potential und dem Aequivalentleitvermögen, (w:) *Acta Physika Polonica* 1, 1932.
- [21] Zygmunt Wróblewski i Karol Olszewski w 50. rocznicę skroplenia gazów trwałych przez uczonych polskich, (w:) *Kosmos B*, LVIII, 1933.
- [22] Uwidacznianie przebiegów periodycznych w oscylografie katodowym, (w:) *Przegląd Radiotechniczny*, 1933.
- [23] Modulacja fal bardzo krótkich (komunikat z laboratorium radiotechnicznego Politechniki Lwowskiej), (w:) *Przegląd Radiotechniczny*, 1933.

²⁹ M. Konopacki, Profesor Tadeusz Malarski 1883-1952 (w:) *Zesz. Nauk. Pol. Śl., Matematyka – Fizyka*, Gliwice 1963, z. 2, nr 74, s. 7.

- [24]Über den Einfluss der Elektrolyte auf die Elektrisierung den Wassers beim Zerstäuben, (w:) *Acta Physica Polonica III*, 1934.
- [25]Einfache Methode zur Herstellung eines Wassers von kleinster spezifischer Leitfähigkeit, (w:) *Zeitschrift für physikalische Chemie (A)*, 1934, s. 149-152.
- [26]Über den Einfluss des Kapillarrohrmaterials auf das elektrokinetische Potential, (w:) *Acta Physica Polonica III*, 1934.
- [27]O błędach oscylografu katodowego gazowanego jako przyrządu pomiarowego, (w:) *Przegląd Radiotechniczny*, 1934.
- [28]Fale bardzo krótkie, (w:) *Przegląd Radiotechniczny* 11-12, 13-14, 15-16, 1935.
- [29]Teoria a praktyka w rozwoju radiotechniki, (w:) *Czasopismo Techniczne*, 55, 1937.

Fot. 9. Strona tytułowa popularnonaukowej broszury (68 stron) Tadeusza Malarskiego o radiotelegrafii, wydana w 1923 r. Była to jedna z pierwszych publikacji tego typu w języku polskim (źródło: Biblioteka Cyfrowa Politechniki Śląskiej)

Autorzy: dr hab. inż. Jerzy Hickiewicz, em. prof. Politechniki Opolskiej, Pracownia Historyczna SEP, E-mail: j.hickiewicz@zw.po.edu.pl; dr Piotr Rataj, Pracownia Historyczna SEP, E-mail: Piotr.rataj33@wp.pl; dr Przemysław Sadłowski, Pracownia Historyczna SEP, E-mail: przemyslaw.sadlowski@gmail.com

LITERATURA

Źródła:

- [1] Archiwum Politechniki Śląskiej, *Teczka osobowa profesora Tadeusza Malarskiego*.
- [2] Archiwum prywatne Jerzego Hickiewicza.
- [3] Autor nieznan, *Charakterystyka działalności naukowej i pedagogicznej profesora Dra Tadeusza Malarskiego*, (maszynopis).
- [4] *Wspomnienia J. Hickiewicza*, studenta prof. T. Malarskiego od 1949 r. (niepublikowane).

Materiały wtórne:

- [1] Hickiewicz J., Tadeusz Malarski (1883-1952), (w:) *Polacy zasłużeni dla elektryki*, pr. zbiorowa pod red. J. Hickiewicza PTETiS Warszawa-Gliwice-Opole 2009, s. 173-178.
- [2] Hickiewicz J., Tadeusz Malarski (1883-1952), (w:) *Profesorowie lwowscy na Politechnice Śląskiej*, red. D. Reclaw, W. Bąba, Gliwice 2015, s. 375-387.
- [3] Klukiewicz K., Andrzej Jellonek (1907-1998) (w:) *Polacy zasłużeni dla elektryki*, pr. zbiorowa pod red. J. Hickiewicza PTETiS Warszawa-Gliwice-Opole 2009, s. 399-411.
- [4] Konopacki M., Profesor Tadeusz Malarski 1883-1952, (w:) *Zesz. Nauk. Pol. Śl., Matematyka – Fizyka*, Gliwice, 1963, z. 2, nr 74 s. 3-7.
- [5] Kubiawski J., Prof. dr inż. Tadeusz Malarski, 1883 – 1952, (w:) *Przegląd Telekomunikacyjny* nr 3, marzec 1972, s. 112.
- [6] Kubiawski J., Tadeusz Malarski (w:) *Polski Słownik Biograficzny*, tom XIX/2 zeszyt 81, Ossolineum 1974, s. 266-267.
- [7] Lwowskie początki (w:) *Instytut Elektroniki Politechniki Śląskiej* [online], <http://iele.polsl.pl/ie/node/37>, Webmastered by Piotr Kłosowski [dostęp: 2015.03.04].
- [8] Malzacher S., *W moich oczach - 45 lat z prof. Tadeuszem Zagajewskim*, Wyd. II - Politechnika Śląska, Gliwice, 1994.
- [9] *Politechnika Lwowska 1844 – 1945*, praca zbiorowa, przew. kom. red. R. Szewalski, Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej, Wrocław 1993, s. 118, 396, 442.
- [10] Popławski Z., *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844 - 1945*, Ossolineum -Wrocław 1992.
- [11] *Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1936-37*, Lwów 1936, s. 209.
- [12] *Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1938/39*, Lwów 1938, s. 222.
- [13] *Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1923/24*, Lwów 1923, s. 78.
- [14] *Program Politechniki Lwowskiej na rok naukowy 1927-28*, Lwów 1927, s. 205.
- [15] Siciński Z., *Wkład Politechniki Lwowskiej w Polską Elektrotechnikę*, Prace Wroc. Tow. Nauk, seria B nr 211, Wrocław 1991, s. 78-80.
- [16] Siciński Z., *Wkład Politechniki Lwowskiej z polską elektrotechnikę (w 75 rocznicę Oddziału Elektrotechnicznego)*, Ossolineum - Wrocław 1991.
- [17] Siciński Z., *Stulecie Politechniki Lwowskiej (1844-1944) i jej wpływ na rozwój polskich wyższych uczelni technicznych*. Wyd. Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, Wrocław 1986.
- [18] *Słownik Biograficzny Techników Polskich*, zeszyt 11, s. 91.
- [19] Szpilecki J., W 25 rocznicę śmierci Tadeusza Malarskiego, (w:) *Postępy Fizyki*, tom.28, zeszyt 6, 1977 r. s. 629-630.
- [20] Szpilecki J., W 25. rocznicę śmierci prof. dr. inż. Tadeusza Malarskiego, (w:) *Zesz. Nauk. Pol. Śl.*, nr 560 seria Matematyka – Fizyka, z. 30, 1978, s. 3-4.
- [21] Szpilecki J., Sam dawał przykład. (w:) *Przegląd Techniczny, Innowacje*, nr 13 (3740) 24.III-4.IV.1977 (szczegółowy życiorys prof. Malarskiego opracowany przez jego wychowanka i współpracownika).